РЕЦЕНЗІЯ
на дисертаційне дослідження
Кононенко Кирила Олексійовича
«Психологічні особливості смислової кризи особистості та її подолання»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 053 "Психологія"

Актуальність теми «Психологічні особливості смислової кризи особистості та її подолання» обумовлена необхідністю активного пошуку нових механізмів адаптації до кризових ситуацій та гострого стресу через підвищений рівень ризику сучасного життя. Військовий стан та викликані ним економічні, соціальні, психологічні та інші наслідки війни загострюють проблеми щодо пошуку смислу власного життя, що акцентує увагу на дослідженнях структури особистості, яка переживає смислову кризу, до якої призвели травматичні події сьогодення. Особливо гостро стоїть питання подолання цієї смислової кризи.

Внаслідок поточних бойових дій в Україні, волонтери все частіше зазнають психологічних і фізичних травм. З огляду на відстрочені процеси їхньої адаптації, існує ризик поглиблення психологічної травматизації людей, які пережили інтенсивний стрес. Дослідження цієї проблеми має важливе теоретичне та прикладне значення для розуміння та запобігання виникнення стрес-асоційованих розладів, депресії та суїцидальної поведінки не тільки серед військових ветеранів, але й серед інших осіб, в тому числі серед волонтерів, які активно допомагають військовим та іншим верствам населення шукати нові способи адаптації та долати нові виклики їх життя. Результати дослідження можуть бути корисними для вивчення особливостей психологічного стану цих осіб і механізмів їх адаптації з метою розробки ефективних психотерапевтичних заходів для покращення якості життя та підвищення рівня психологічного благополуччя.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є частиною науково-дослідної теми кафедри диференціальної і

спеціальної психології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова «Дослідження психологічного здоров'я особистості: саноцентричний підхід» (державний реєстраційний номер НДР: 0122U000260). Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради університету (Протокол №5 від 24 листопада 2020 року).

Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути інтегровані в практику психологічного консультування та роботи із стрес-асоційованими розладами та негативними психічними станами особистості. Також, вони можуть бути використані під час лекцій, семінарів і практичних занять для підготовки кваліфікованих психологів. Крім того, результати можуть бути фундаментом для розробки методичних рекомендацій щодо застосування ефективних інструментів для психологічної діагностики наявності у досліджуваних контингентів смислової кризи особистості, а також допомогти у створенні реабілітаційних програм, спрямованих на її подолання.

Отримані дані можуть стати основою для розробки індивідуальних і групових програм психологічної підтримки для волонтерів, розвитку навичок рефлексії та самоаналізу, формування особистих цінностей та життєвих смислів, пошуку ресурсів для подолання кризових станів і формування груп підтримки та взаємодопомоги. Крім того, дослідження сприятиме розширенню фактологічної бази для глибшого розуміння розвитку смислової кризи особистості в умовах війни та можливих стратегій її подолання. Це допоможе покращити ефективність соціальної і психологічної підтримки осіб, що переживають наслідки травматичних подій.

Результати дослідження були впроваджені протягом 2025 року в навчально-виховний процес в вищих навчальних закладах Одеської області, а саме в Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова (акт про впровадження №1/25 від 14.04.2025 р.) та Одеського національного економічного університету (акт про впровадження №07/11 від 07.04.2025 р.); також у практичну діяльність благодійного фонду «Партнерство заради

майбутнього» (акт про впровадження №3/07 від 09.04.2025р.), громадської організації «Шлях трансформація людини та суспільства» (акт про впровадження №4 від 10.04.2025р.) та всеукраїнської громадської організації «Південно-українське відділення Соціологічної асоціації України» (акт про впровадження №02/2025 від 07.04.2025р.).

Наукова новизна отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає в наступному:

- концептуалізовано та емпірично досліджено феномен «смислової кризи особистості та її подолання»;

- систематизовано та уточнено концепти понять «смислова криза особистості», яке визначено як складний психологічний стан, що виникає внаслідок неможливості реалізації ціннісно-смислових орієнтацій в житті людини та характеризується підвищеним рівнем екзистенційної тривоги, зниженням життєстійкості та негативним впливом стресу на структуру особистості;

- розроблено модель «смислової кризи особистості та її подолання» на прикладі волонтерів, яка складається з підсистем: «Екзистенційна тривога», «Життєстійкість особистості»; «Ціннісно-смислові орієнтації»; «Структура особистості»; «Соціально-демографічні показники»;

- визначено, що більш активну участь у волонтерській діяльності приймають жінки середнього віку з вищою освітою та досвідом волонтерської діяльності від 1 місяця до 1 року;

- доведено, що найвищий рівень екзистенційної тривоги проявляється в аспектах «страх смерті» та «страх втрати сенсу», подолання якої відбувається за рахунок пошуку волонтерами більш глибокого усвідомлення своєї діяльності, що є наслідком війни;

- показано, що волонтери мають високу стійкість, що саме вони перетворюють кризові ситуації за рахунок власних ціннісно-смислових орієнтацій: постановка цілей власного життя, альтруїзм, відчуття сенсу та результатів своєї діяльності;

- продемонстровано, що найнижчій рівень екзистенційної тривоги пов'язнано зі "страхом втрати ідентичності", може інтерпретуватися як свідчення потенційного зміцнення особистісної ідентичності внаслідок залучення до волонтерської діяльності;

- доведено, що волонтерська діяльність надає особистості відчуття сенсу життя, зміцнює соціальні зв'язки, розвиває навички подолання труднощів та підвищує адаптацію особистості до кризової ситуації.

- виявлено, що досліджувані, які переживають смислову кризу, переживають високий рівень екзистенційної тривоги, що включає страх смерті та втрату сенсу життя; зниження рівня життєстійкості та відчуття контролю над життям; слабке відчуття мети життя та низьке задоволення його результатом; емоційну нестабільність та відокремленість.

- виявлено, що досліджувані, у яких не верифікована смислова криза, мають високий рівень психологічної стійкості; сильне відчуття контролю над життєвими подіями; високий рівень адаптації та психологічної стійкості та залученості до життя; чіткі цінності та орієнтири.

- визначено, що досліджувані основної групи (верифікована смислова криза) використовують копінг-стратегії «Самозвинувачення», «Відстороненість»; досліджувані контрольної групи (верифікована відсутність смислової кризи) використовують копінг-стратегії «Фокусування на позитиві», «Рішення проблеми» та «Аналіз проблеми».

Ступінь обґрунтованості положень і висновків дослідження.

Дисертація Кононенко К.О. містить обґрунтовані та логічно структуровані твердження і висновки. Мета і завдання дослідження, окреслені у вступі роботи, були успішно реалізовані завдяки застосуванню системного підходу, що поєднує загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Основа дослідження включає широкий спектр наукових джерел як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Усе це підтверджує, що дисертаційна робота має наукову новизну та є завершеним науковим дослідженням.

Дисертаційна робота Кононенко К.О. є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить ознак порушення норм академічної доброчесності.

Зважаючи на високий науковий рівень дисертаційної роботи, як в теоретичному, так і в практичному аспектах, варто звернути увагу на кілька зауважень та висловити певні побажання:

1. Аналіз гендерних відмінностей у проявах смислової кризи та стратегіях її подолання може виявити важливі відмінності, які необхідно враховувати в психологічній допомозі.

2. В подальших дослідженнях поєднання кількісних та якісних методів дослідження (наприклад, інтерв'ю, фокус-групи, тематичний аналіз) може забезпечити більш глибоке та всебічне розуміння смислової кризи.

3. Дослідження може бути розширене для вивчення того, як вікові особливості впливають на переживання та подолання смислової кризи.

4. В дисертаційній роботі іноді зустрічаються стилістичні неузгодженості та технічні помилки.

Зазначені зауваження носять характер побажань і не знижують загальної позитивної оцінки наукового дослідження.

Дисертація Кононенко Кирила Олексійовича «Психологічні особливості смислової кризи особистості та її подолання» є завершеною науковою працею. За актуальністю, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів, обґрунтованістю наукових висновків, їх достовірністю, якістю оформлення відповідає вимогам нормативних актів щодо дисертацій, зокрема «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 зі змінами внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 року та №502 від 19.05.2023 року, а її автор Кононенко Кирило Олексійович, заслуговує на присудження ступеня

доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Рецензент
доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної психології
та психологічного консультування
Одеського національного
університету імені І.І.Мечникова

З.О. Кіреєва

Особистий підпис доктору психол. наук З.О. Кіреєвої ЗАСВІДЧУЮ
Ст. інспектор відділу кадрів
Лариса Ракицька

Міністерство освіти і науки України Одеський національний університет імені І.І. Мечникова Код в ЄДРПОУ 02071091 Відділ кадрів

Підпис д. псих. н., професора, завідувача кафедри загальної психології та психологічного консультування засвідчую.
Проректор Л. Поляченко

Міністерство освіти і науки України Одеський національний університет імені І.І. Мечникова Код в ЄДРПОУ 02071091